

Senojo ir vidurinio geležies amžiaus kapinynas Vilkijoje 2016 ir 2023 metų archeologinių tyrimų duomenimis

Justinas Račas, Liudvikas Vasiliauskas, Zenonas Baubonis

VŠĮ „Kultūros paveldo išsaugojimo pajėgos“

Public Institution „Cultural Heritage Preservation Forces“, Lithuania

Piliakalnio g. 10, 06229 Vilnius, Lietuva

justinas.racas@gmail.com, liudvikasv@gmail.com, z.baubonis@gmail.com

Anotacija. Straipsnyje, remiantis 2016 ir 2023 m. archeologinių tyrimų duomenimis, aptariamas senajo ir vidurinio geležies amžiaus kapinynas Vilkijoje (Kauno rajone). Surinkta ir apibendrinta muziejuose esanti ir anksčiau fragmentiškai žinoma šio laikotarpio medžiaga. Taip pat pateikiami radioaktyviosios anglies metodo (^{14}C) ir rentgeno fluorescencinės (XRF) cheminių elementų analizės duomenys.

Reikšminiai žodžiai: senasis geležies amžius, vidurinis geležies amžius, kapinynas.

Old Iron Age – Middle Iron Age Cemetery in Vilkija, According to the Data of the Archaeological Research Conducted in 2016 and 2023

Abstract. In article is discussed Old – Middle Iron Age burial ground in Vilkija (Kaunas district), excavated in 2016 and 2023. Objective was to gather fragmented information and finds from this period from museums and other sources. As well there were made radioactive carbon (^{14}C) analysis of burials and X-ray Fluorescence (XRF) analysis of finds.

Keywords: Old Iron Age, Middle Iron Age, burial ground.

Įvadas

Tarpukariu Valstybės archeologijos komisijai renkant medžiagą apie archeologijos paminklus, pradėta gauti pirmoji informacija apie tai, kad Vilkijoje randama žalvarinių papuošalų, žmonių kaulų. Identifikuotos kelios vietos, kuriose galėjo būti laidojimo paminklų. Šios vietos tirtos Kultūros paveldo centro tyrėjų 1991–1997 m. (Strazdas, 1997), tačiau tikslios vietos, kur būtų ankstyvojo ir vidurinio geležies amžiaus kapinynas, nebuvo nustatyta.

2023 m. Vilkijoje, darant Kauno gatvės rekonstrukciją, buvusios bažnyčios šventoriaus vietoje buvo atliekami archeologiniai tyrimai. Aptikus šventoriaus pietinę ribą buvo tiriamas XVII–XVIII a. datuojamas kultūrinis sluoksnis, po kuriuo buvo aptikti trys III a. datuojami kapai. Iš 2016 m. archeologinių tyrimų duomenų buvo žinoma, kad 150 m į vakarus nuo ankstyvų kapų radimo vietos taip pat yra rasta šio laikotarpio palaidojimų (Stankevičiūtė, 2016š). Be to, muziejuose yra atsiktinių šio laikotarpio radinių, kurių dalis buvo aptikti šioje miesto dalyje.

2016 ir 2023 m. atliktų tyrimų atradimai ir tapo pagrindu naujai pažvelgti į šio laikotarpio laidojimo paminklą. Išsikeltas tikslas – pasitelkus tarpdisciplininius tyrimus nustatyti šio kapinyno laikotarpį. Rengiant straipsnį buvo surinkti visi žinomi muziejuose saugomi šio laikotarpio radiniai, aptikti Vilkijoje. Atlikta dažniausiai pasi-

Received: 06/11/2023. Accepted: 01/12/2023

Copyright © 2023 Justinas Račas, Liudvikas Vasiliauskas, Zenonas Baubonis. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

taikančių šio laikotarpio radinių Vilkijoje – apyrančių rentgeno fluorescencinė (XRF) analizė, bandant nustatyti, kokie metalų lydiniai požymiai leistų bendrai identifikuoti šį laikotarpį. Radioaktyviosios anglies metodu (^{14}C) taip pat datuoti 2016 ir 2023 m. tyrimų metu aptikti kapai.

Istorinė informacija

Vilkijos miestas minimas nuo 1426 m. 1450 m. čia buvo muitinė. Nuo 1486 m. Vilkija buvo valsčiaus centras, 1512 m. jai suteiktos miesto teisės. XVI a. pirmoje pusėje buvo pastatyta pirmoji bažnyčia. 1529–1567 m. Vilkija minima Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės neprivilegiuotųjų miestų sąrašė. Vilkija nukentėjo per XVII a. vidurio ir XVIII a. pradžios karus. 1792–1795 m. turėjo miesto teises. XIX a. viduryje vyko turgūs ir keturi prekymečiai, veikė pašto stotis, prieplauka, buvo dvi sinagogos. XIX a.–1948 m. Vilkija buvo valsčiaus, 1948–1950 m. – apskrities centras (VLE).

Ankstesni archeologiniai tyrimai

1991 m. archeologinius tyrimus atliko Eugenijus Ivanauskas. Tyrimų ataskaitos gauti nepavyko, todėl remiamasi straipsniu, skelbtu leidinyje „Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1990–1991 metais“, kuriame nurodoma, kad buvo tirtas „ties senosiomis kapinėmis išpiltų žemių sluoksnis“. Šis sluoksnis susidarė kasant pamatus buvusiems kultūros rūmams, kurie pastatyti senosios Vilkijos bažnyčios vietoje. Tyrimų metu buvo aptikta degintinių žmonių kaulų, tačiau jų datavimas neaiškus, nes nebuvo aptikta įkapių, tyrėjas juos identifikavo kaip XVII a. vidurio–XVIII a. pradžios karų ir epidemijų aukas, kurios buvo sudegintos. Šalia buvusios sinagogos pastatų buvo aptikta III–IV a. datuojama vaikiška juostinė apyrankė ir kitos apyrankės fragmentas. Remiantis šiais ir anksčiau šioje dalyje aptiktais radiniais daroma išvada, kad „pietinėje miestelio dalyje tarp sinagogos ir Karvošilio upelio yra III–XVII a. kapinynų liekanos“ (Ivanauskas, 1992, p. 22–24).

1997 m. Eugenijus Ivanauskas Vilkijos III kapinyne Nemuno pakrantėje ištyrė 30 m² plotą. Tyrimų metu kapų aptikti nepavyko, fiksuoti tik iš buvusios bažnyčios šventoriaus atvežti žemių sluoksniai su pavieniais žmonių kaulais (Ivanauskas, 1998, p. 425–455).

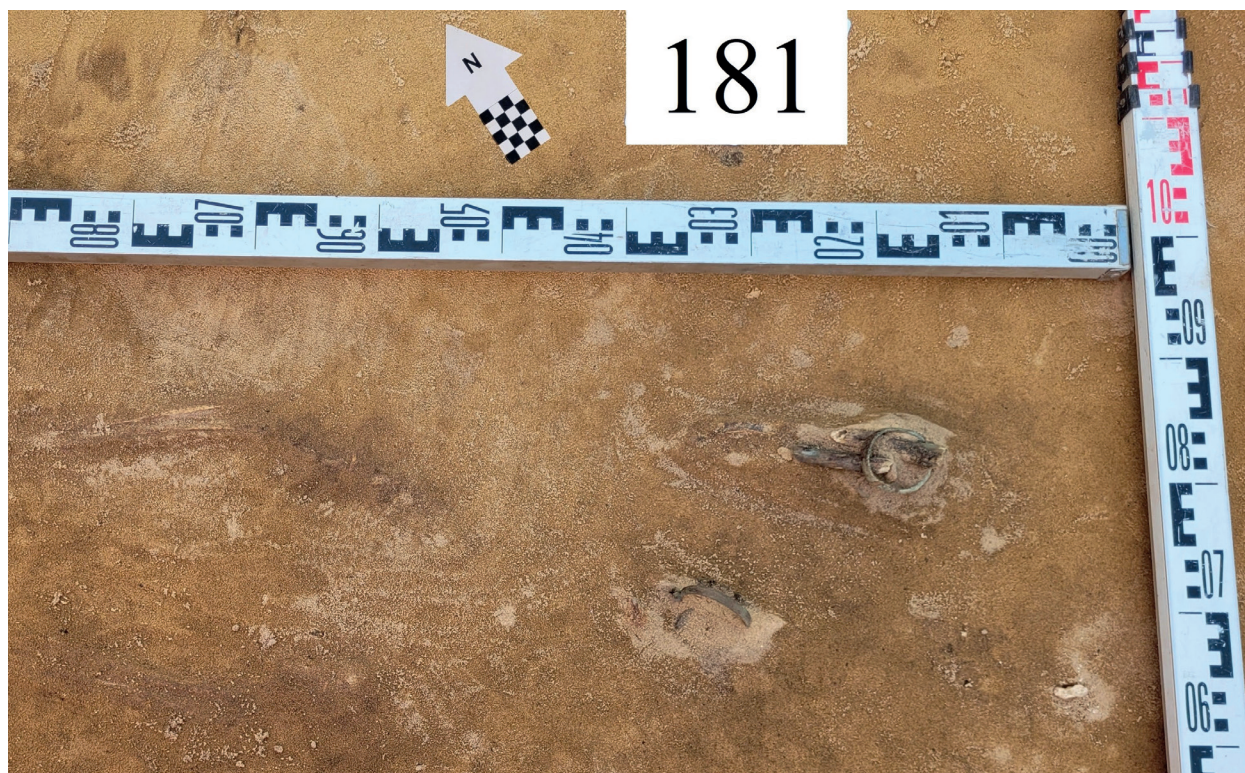
2016 m. Justina Stankevičiūtė-Dobeikienė atliko tyrimus Vydūno g. 19, kur seno pastato vietoje buvo ketinama statyti naują gyvenamąjį namą. Šiauriniame Nemuno krante buvo ištirtas 111,75 m² dydžio plotas. Tyrimų metu iš viso aptikti keturi kapai: vienas iš jų degintinis (Nr. 1), likusieji – griautiniai. Tik kapuose Nr. 2 ir 4 aptikta įkapių. Vienintelį kapą Nr. 2 galima tiksliau datuoti: pagal lankinę lenktą profiliuotą kojelę segę (Budvydas, 2002, p. 221) jis datuojamas V a. antra puse–VI a. pirma puse. Pateikiama išvada, kad tikėtina, jog daugiau kapų gali būti išlikę į šiaurės vakarus ir šiaurės rytus nuo Vydūno al. 19 sklypo (Stankevičiūtė, 2016š).

2016 ir 2023 m. tyrimai

2023 m. pradėtas Kauno gatvės Vilkijoje (Kauno r.) kapitalinis remontas. Remiantis ankstesnių tyrimų rezultatais buvo numatyta, kurioje gatvės dalyje būtina atlikti detaliuosius archeologinius tyrimus, t. y. vietose, kuriose gali būti išlikusios senosios Vilkijos bažnyčios šventoriaus kapinės. Šių tyrimų metu buvo ištirtas 702 m² plotas, fiksuoti 190 kapų. Aptiktos šiaurinė ir pietinė buvusio šventoriaus kapinių ribos.

Perkasoje Nr. 11 aptikti kapai Nr. 181–183 nesusiję su laidojimu šventoriaus teritorijoje, jie nuo pietinės šventoriaus ribos yra nutolę 15 m atstumu į pietvakarius. Kapai sulaidoti eile vienas šalia kito, identiška orientacija.

Palaikai kape Nr. 181 galva orientuoti į pietryčius 120° azimutu (X:6100235.93, Y: 473251.9 H_{abs} 30,8 m (LKS-94, LAS-07)). Kapo duobė neišryškėjo, virš kapo fiksuota XVIII–XIX a. datuojama ūkinė duobė. Kaulai labai suirę, daugelyje vietų likusios tik kalcifikuotos juostelės (1 pav.). Rankos galėjo būti sudėtos ant pilvo. Ant kairės ir dešinės rankų aptiktos trikampio pjūvio, siaurėjančiais galais juostinės apyrankės, datuojamos III a.–



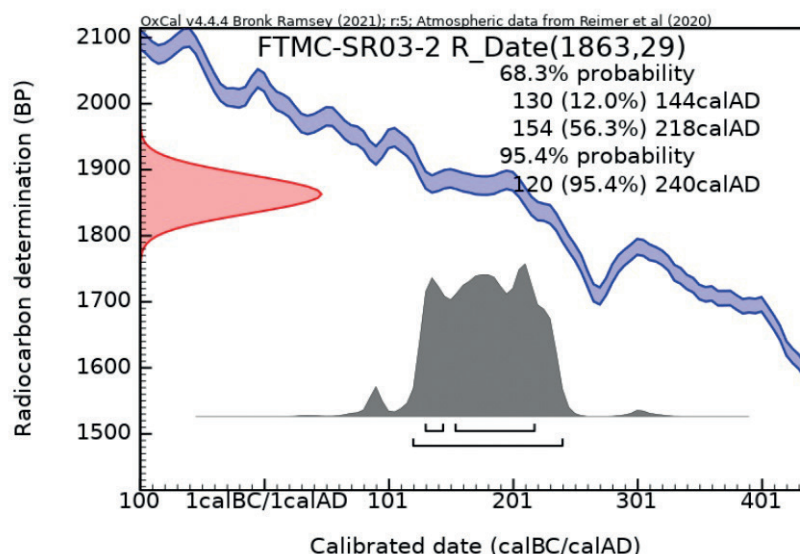
1 pav. Kapo Nr. 181 vaizdas. J. Račo nuotrauka

Fig. 1. Grave No 181. Photo by J.Račas.



2 pav. Kape Nr. 181 aptiktų apyrankių vaizdas *in situ*. J. Račo nuotrauka

Fig. 2. Bracelets in the grave No 181 (in situ). Photo by J.Račas.



3 pav. Vilkijos griautinio kapo Nr. 181 AMS ^{14}C datuotas mėginys

Fig. 3. AMS ^{14}C dated sample of Vilkija grave No 181.

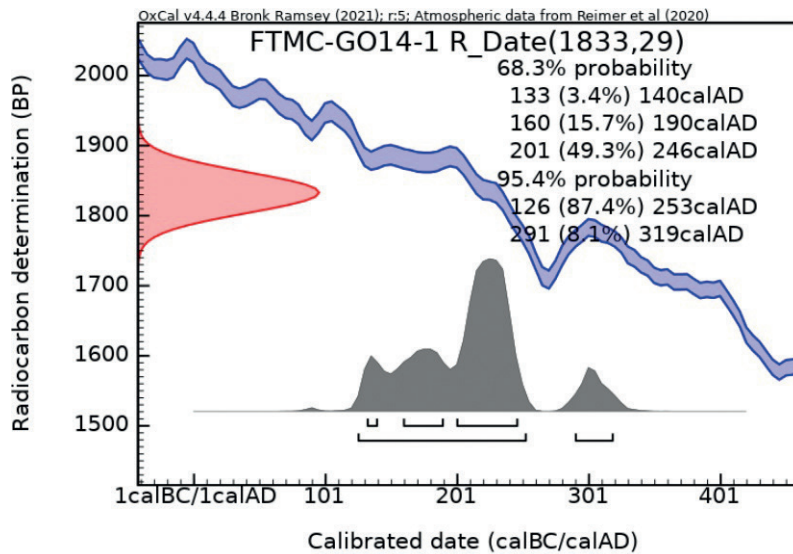
IV a. viduriu (2 pav.). Atlikus antropologinę analizę paaiškėjo, kad tai nenustatytos lyties suaugęs individas, 20–40 metų. Antropologinių tyrimų ataskaitoje pateikiama išvada, kad palaikai smarkiai paveikti erozijos, be patologijų (Kadikinaite, 2023š). Atlikus AMS ^{14}C datavimą nustatyta data yra 120–240 cal AD (FTMC-SR03-2: 1863 ± 29 BP) (3 pav.).

Palaikai kape Nr. 182 galva orientuoti į pietryčius 120° azimutu (X: 6100234.94, Y: 473251.63, H_{abs} 30,6 m). Kapo duobė ovali, $0,9 \times 2$ m dydžio, rytinė dalis nukasta klojant vandentiekį. Kaulai stipriai suirę. Rankos sulenktos 90° kampu ant krūtinės. Kojų gale aptikti 2 akmenys, $0,15 \times 0,1 \times 0,1$ m dydžio, galbūt jie buvo skirti paremti skobtiniam karstui (4 pav.). Antropologinių tyrimų metu paaiškėjo, kad tai nenustatytos lyties suaugęs individas, vyresnis nei 20 metų. Palaikai smarkiai paveikti erozijos, be patologijų. Atlikus AMS ^{14}C datavimą nustatyta data yra 126–319 cal AD (FTMC-GO14-1: 1833 ± 29 BP) (5 pav.).



4 pav. Kapo Nr. 182 vaizdas. J. Račo nuotrauka

Fig. 4. Grave No 182. Photo by J. Račas.



5 pav. Vilkijos griautinio kapo Nr. 182 AMS ^{14}C datuotas mėginys

Fig. 5. AMS ^{14}C dated sample of Vilkija grave No 182.

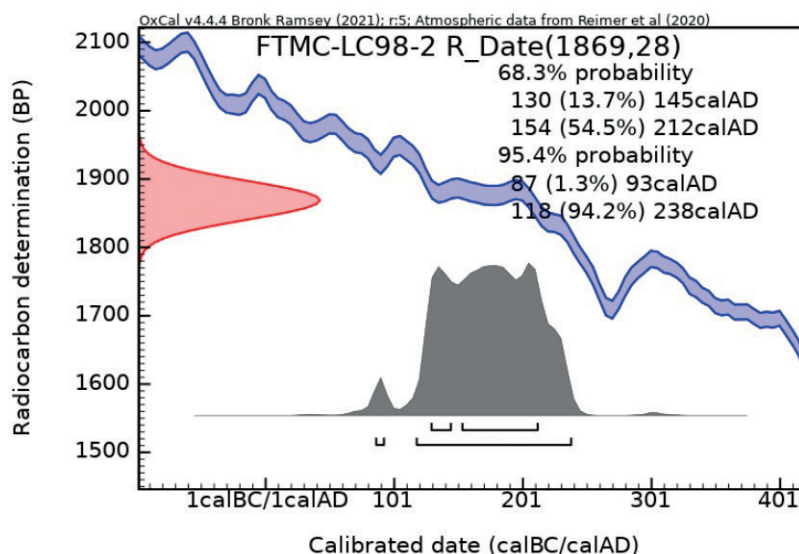


6 pav. Kapo Nr. 183 vaizdas. J. Račo nuotrauka

Fig. 6. Grave No 183. Photo by J. Račas.

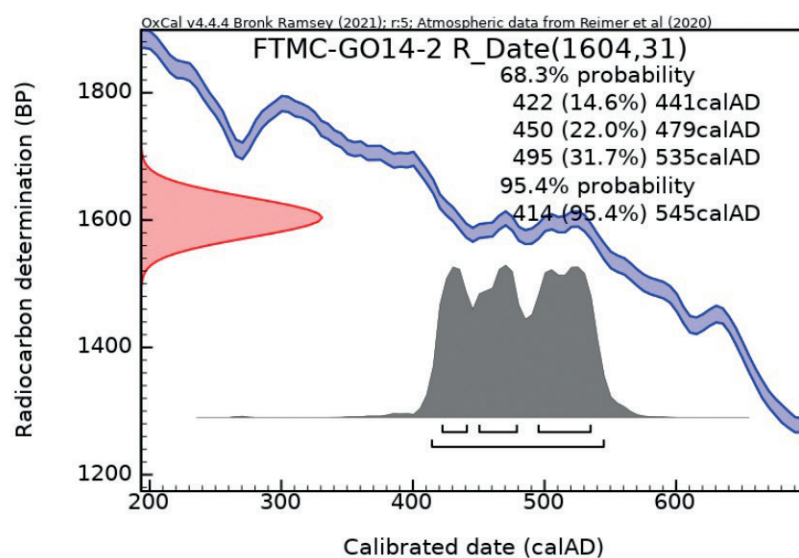
Palaikai kape Nr. 183 galva orientuoti į pietryčius 120° azimutu (X: 6100234.29, Y: 473250.78, H_{abs} 30,4). Išlikusi tik dalis kapo žemiau palaidotojo klubų, likusi dalis nukasta klojant vandentiekio vamzdį (6 pav.). Kapo duobės plotis 1,1 m, kapas keturkampės formos, užapvalintais galais. Kaulai stipriai suirę. Antropologinių tyrimų metu nustatyta, kad tai nenustatytos lyties ir amžiaus individas. Palaikai smarkiai paveikti erozijos, be patologijų. Atlikus AMS ^{14}C datavimą gauta data 87–238 cal AD (FTMC-LC98-2: 1869 ± 28 BP) (7 pav.).

Tyrimų metu aptikti kapai yra giliau nei virš jų fiksuotas XVII–XVIII a. datuojamas kultūrinis sluoksnis. Gretimų perkasų pjūviuose taip pat fiksuotas pirminis paviršius – tamsesnės (rusvos) spalvos 0,05 m storio smė-



7 pav. Vilkijos griautinio kapo Nr. 183 AMS ^{14}C datuotas mėginys

Fig. 7. AMS ^{14}C dated sample of Vilkija grave No 183.



8 pav. Vilkijoje 2016 m. aptikto degintinio kapo Nr. 1 AMS ^{14}C datuotas mėginys

Fig. 8. AMS ^{14}C dated sample from cremation grave No1 (Vilkija, 2016).

lio sluoksnis. Pirminis paviršius palengva žemėjo pietvakarių kryptimi link Nemuno. Fiksuojant šio sluoksnio lygį ir lyginant su fiksuotais kapų absoliučiais gyliais galima spėti, kad žmonės šiuose kapuose buvo palaidoti 0,6–0,7 m gylyje nuo buvusio žemės paviršiaus.

Renkant medžiagą straipsniui, taip pat buvo nuspręsta atlikti 2016 m. aptiktų kapų ^{14}C tyrimą. Griautiniai palaikai buvo perduoti tyrėjai ir perlaidoti. Kremuoto kapo kaulai buvo saugomi Vilniaus universiteto Medicinos fakultete, dėl to buvo tiriamas tik kapas Nr. 1.

Pateikiamas tyrimų ataskaitoje (Stankevičiūtė, 2016, š) esantis datuoto kapo Nr. 1 aprašymas:

Pasiekus H_{abs} 22,0 m aukštį (2 m gylį nuo žemės paviršiaus) pradėjo ryškėti stačiakampio formos suapvalintais kampais duobė, užpilta kiek tamsesniu smėliu. Duobė buvo 1 m ilgio šiaurės vakarų–pietryčių kryptimi ir 0,5 m pločio šiaurės rytų–pietvakarių kryptimi. Kartu su išryškėjusiu duobės kontūru centrinėje dalyje atidengta apie 0,3 m skersmens ir 0,1 m storio degintinių kauliukų krūvelė. Ji slūgsojo 0,15 m aukščiau duobės dugno. Kauliukai be degėsių, švariai išrinkti iš laužo ir supilti į mažą krūvelę, o paskui užpilti švariu geltonu smėliu. Įkapių ir anglių kape nerasta. 2023 m. atlikus degintinio kaulo AMS ^{14}C datavimą gauta data 414–545 cal AD (FTMC-GO14-2: 1604±31 BP) (8 pav.).

Taip pat pateikiami kapų Nr. 2–4 aprašymai iš J. Stankevičiūtės ataskaitos:

Kapo Nr. 2 duobė išryškėjo įžemyje H_{abs} 20,95 m aukštyje, iškart po XX a. pilko grunto sluoksniu. Šiaurės vakarinė duobės dalis buvusi perkasta XX a., tačiau pati duobė atrodo buvusi ovalo formos, 2 m ilgio ir 1,05 m pločio, orientuota R–V kryptimi. Duobė įžemyje įgilinta 0,4 m, jos apačia fiksuota H_{abs} 20,54 m aukštyje. Vakariniame duobės pakraštyje 0,25 m gylyje nuo duobės viršaus atidengti kaukolės fragmentai. Išlikę vos keli iki $2 \times 2 \times 2$ cm dydžio kaulų fragmentai. Šalia jų surastos ir pirmosios įkapės – kaklo apvara, sudaryta iš gintarinio karolio ir alavo karolių. Apie 0,15 m į rytus nuo kaklo apvaros atidengtas geležinis smeigtukas su kilpele. Jis sulūžęs į dvi dalis, vienos iš jų gale – kilpelė. Likusios įkapės koncentravosi centrinėje duobės dalyje. Apie 0,9 m į rytus nuo kaklo apvaros, centrinėje duobės dalyje šalia kitų įkapių, aptikti dar keli smulkūs kaukolės fragmentai, todėl gali būti, jog bent dalis aptiktų įkapių yra ne savo pirminėje vietoje.

Šiauriniame duobės pakraštyje, apie 0,8 m į rytus nuo vakarinio pakraščio, 0,15 m gylyje nuo duobės viršaus atidengtas stipriai korodavęs geležinis įmovinis kirvis. Jis gulėjo ašmenimis į pietryčius. 0,24 m į pietus nuo kirvio atidengtas geležinis kovos peilis. Pastarasis padėtas ašmenimis į šiaurę, smaigaliu į vakarus. Perdavus radinius muziejui buvo nustatyta, jog šalia kovos peilio buvo prikorodavęs geležinis ietigalis.

Šalia kovos peilio tokioje pat padėtyje gulėjo geležinis peilis. Jis stipriai korodavęs, sulūžęs į dvi dalis. Virš kovos peilio, ties ašmenų ir įkotės jungtimi, atidengtas įvijinis žiedas. Jis pagamintas iš apvalaus skerspjuvio vario lydinio vielos, trijų įvijų su praplatinta vidurine įvija. Tarp kovos peilio ir kirvio aptikta geležinė diržo sagtis su vario lydinio apkalėliu, skirtu pritvirtinti prie diržo. Į vakarus nuo diržo sagties atidengta lankinė lenkta profiliuota kojele segė. Po sege aptiktas gintarinis dvigubo nupjauto kūgio formos tekintas karolis. Tikėtina, jog jis buvo pritvirtintas prie segės. Šalia segės vienoje krūvelėje atidengti trys įvijiniai žiedai. Visi trys padaryti iš vario lydinio apvalaus ir pusapvalio pjūvio vielos su praplatinta vidurine įvija. Rytinėje kapo duobės dalyje atidengtas $30 \times 20 \times 30$ cm dydžio akmuo. Mirusiojo kaulai neišlikę, išskyrus kelis kaukolės fragmentus. Pagal juos ir kaklo apvaros padėtį nustatyta, jog mirusysis palaidotas galva į vakarus apie 270° – 280° azimutu. Neišlikus kaulams rankų ir kojų padėties nustatyti nebuvo įmanoma. Kapas pagal jame surastą lankinę segę datuojamas V a. II puse–VI a. I puse.

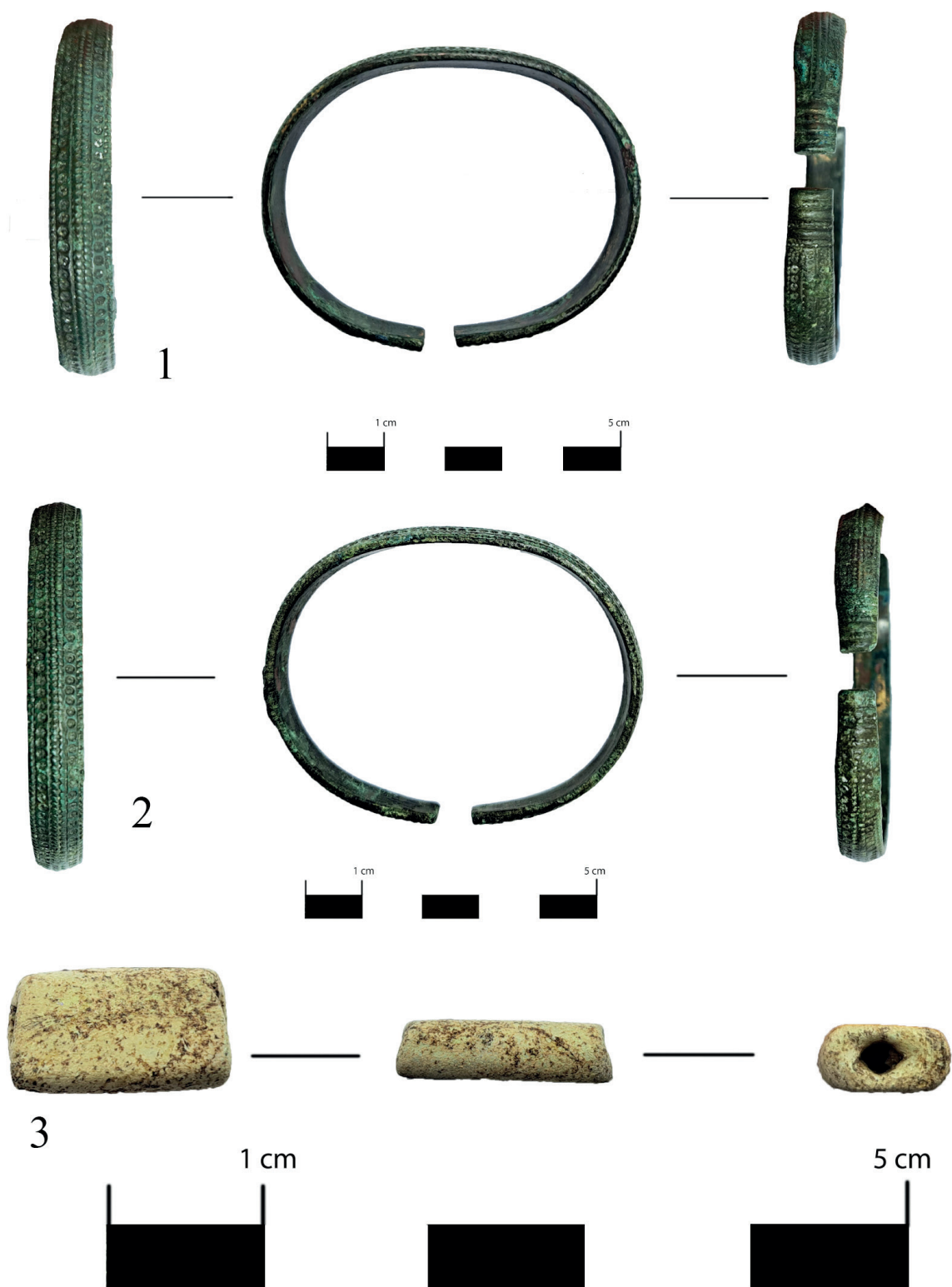
Įžemyje po XVII a. sluoksniu H_{abs} 21,7 m aukštyje išryškėjo ovalo formos duobė. Spėjama, jog tai griautinis kapas Nr. 3. Duobė buvo $1,9 \times 1$ m dydžio, ilgosiomis kraštinėmis orientuota rytų–vakarų kryptimi. Jos rytinis ir šiaurės rytinis pakraščiai buvo perkasti XX a. II pusėje įrengiant ūkinės duobes. Pati duobė užpilta kiek tamsesniu geltonu smėliu. Joje jokių radinių ar žmonių kaulų nerasta, todėl kyla abejonių, ar tai iš tiesų buvęs kapas. Duobė įgilinta įžemyje 0,45 m, dugnas plokščias, fiksuotas H_{abs} 21,24 m aukštyje.

Kapas Nr. 4 aptiktas po XVII a. datuojama laužavieta. Kapo duobė ovalo formos, $2,1 \times 0,9$ m dydžio, ilgosiomis kraštinėmis orientuota Š–P kryptimi. Pati duobė įžemyje įgilinta 1,2 m (iki H_{abs} 20,52 m), jos šlaitai statūs, o dugnas plokščias. Apie 6 cm aukščiau duobės dugno fiksuotas iki 2 cm storio tamsiai pilko grunto sluoksnelis, susiformavęs sunykus palaikams ar karstui. Skeletas praktiškai neišlikęs, tik pietinėje dalyje (apie 8 cm virš duobės dugno) atidengti keli iki $2 \times 2 \times 2$ cm dydžio kaukolės fragmentai. 0,6 m į šiaurę nuo kaukolės fragmentų tame pačiame aukštyje aptikta geležinė diržo sagtis. Šiaurinėje duobės dalyje atidengtas $20 \times 30 \times 20$ cm dydžio akmuo.

AMS ^{14}C tyrimai – FTMC-SR03-2 ir FTMC-LC98-2 – atlikti pasinaudojus Lietuvos archeologijos draugijos ir „Vilnius Radiocarbon“ laboratorijos bendradarbiavimo projektu „Moderniausios technologijos Lietuvos archeologijai“.

Įvertinus ^{14}C tyrimų duomenis, matyti, kad 2023 m. aptikti kapai yra vienalaikiai, datuojami III a. Tai rodo ir kape Nr. 181 aptiktos apyrankės (9 pav.), kurios, remiantis M. Michelbertu (Michelbertas, 1986, p. 142), datuojamos III a.–IV a. viduriu.

Kapai, aptikti 2016 m., yra šiek tiek vėlesni, jau patenkantys į sandūrą tarp senojo ir vidurinio geležies amžiaus. Jų palaidojimo gylis taip pat skiriasi beveik 8 m absoliutaus aukščio požiūriu. Tačiau tai gali būti laidojimo natūraliai žemėjančios kalvos dalyje požymis. 2023 m. tirtuose plotuose įvertinus pirminio paviršiaus gylį matoma, kad jis būtent ir žemėja ta kryptimi, kuria yra aptikti 2016 m. kapai. Išlieka tikimybė aptikti ir daugiau šio laikotarpio kapų tarp šių dviejų tyrimų vietų. Žinoma, jie gali būti jau suardyti stovinčių ar anksčiau stovėjusių pastatų, kelio ar kitų inžinerinių darbų metu.



9 pav. 2023 m. aptikto kapo Nr. 181 įkapės. T. Lekavičiaus nuotrauka

Fig. 9. Grave items, grave No 181. Photo by T. Lekavičius.

Radiniai

1997 m. Arūnas Strazdas atliko spėjamų Vilkijos I ir II kapinynų tyrimus. Nors kapinynų tyrimai pasirodė nerezultatyvūs, ataskaitoje (Strazdas, 1997š, p. 3–7) pateikiama išsami informacija apie radinius, kurie buvo surinkti atsitiktinai ar tarpukariu tiesiant kelius. Informacija susisteminta ir pateikiamas visų esamų ir spėjamų Vilkijos kapinių planas, sudarytas remiantis muziejų medžiaga ir šaltiniais. Radinių inventorinėje lentelėje, tyrimų lentelėje ir prie radinių fotofiksacijos esantys numeriai sutampa.

Vienas iš pažymėtų kapinynų buvo datuojamas III–IV a. Jį 1997 m. nerezultatyviai tyrė E. Ivanauskas (Ivanauskas, 1998, p. 452–455). Vertinant dabartiniais duomenimis, kapinyno vieta nurodyta gana tiksliai. Jo ankstesnį neaptikimą lėmė dideli sluoksnių suardymai statant miestą, klojant kelius ir veikiant Nemuno erozijai.

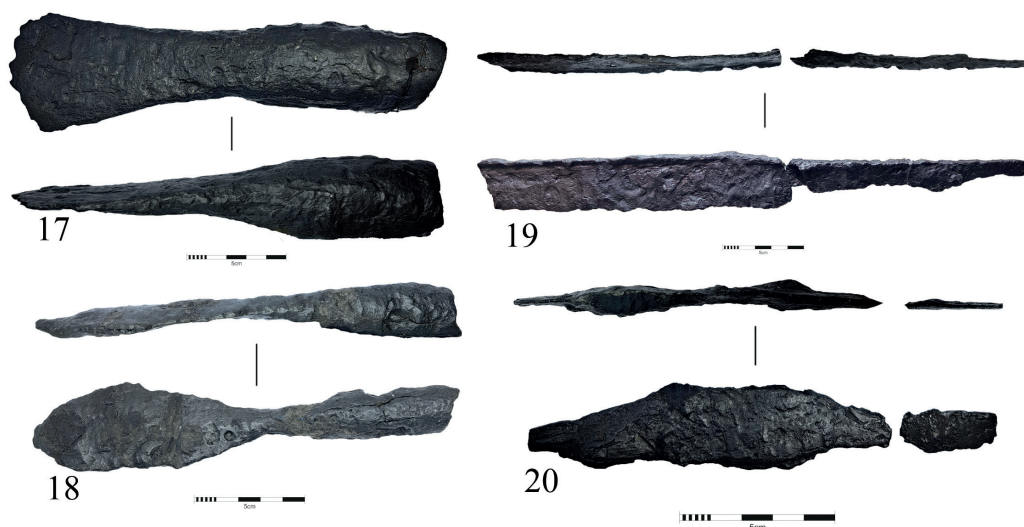
Tarpukariu ir vėlesniu laikotarpiu atsitiktinai surinkti radiniai pateko į Vytauto Didžiojo karo muziejaus fondus. Juose saugomi šie ankstyvuosiu–viduriniu geležies amžiumi datuojami radiniai pateikiami 1-ame priede (1 priedas, eilės Nr. 4–10, 10 pav.). 1997 m. atliktų tyrimų metu radiniai identifikuoti kaip atsitiktiniai, jie pateko į Lietuvos nacionalinio muziejaus fondus (1 priedas, eilės Nr. 8–13), jų nuotraukos prieinamos www.lydiniai.lt duomenų bazėje).

1 priede taip pat pateikiami 2016 m. tyrimų metu J. Stankevičiūtės-Dobeikienės aptikti II–VI a. datuojami radiniai, kurie saugomi Lietuvos nacionaliniame muziejuje (1 priedas, eilės Nr. 17–29, pav. 11–12).

Surinkti duomenys apie muziejuose esančius radinius ir nauji atradimai paskatino atlikti šių radinių rentgeno fluorescencinius spektrometrinius (XRF) tyrimus (2 priedas). Kaip gausiausia radinių grupė buvo pasirinktos apyrankės ir daryti tik jų tyrimai. Dalies radinių, kurie buvo saugomi Lietuvos nacionaliniame muziejuje, tyrimai jau buvo atlikti vykdant dr. A. Bliujienės vadovaujamą projektą „I tūkstantmečio po Kr. vario lydinių ir technologinių procesų tyrimai visuomenės socioekonominės raidos kontekste“ (S-MIP-19-50). Šio projekto metu sukurta atvira duomenų bazė prieinama www.lydiniai.lt. Jos duomenys buvo panaudoti rengiant juostinių apyrankių spektrometrinės analizės duomenų lentelę (2 priedas), nes buvo naudojamas identiškas matavimo prietaisas.



10 pav. Vytauto Didžiojo karo muziejuje saugomi iš Vilkijos atsitiktinai patekę radiniai. VDKM muziejaus nuotrauka
Fig. 10. Accidental finds from Vilkija in the Vytautas the Great War Museum (VGWM photo).



11 pav. 2016 m. tyrimų metu aptikti radiniai (I dalis). T. Lekavičiaus nuotrauka

Fig. 11. Findings discovered during research in 2016 (Part I). Photo by T. Lekavičius.



12 pav. 2016 m. tyrimų metu aptikti radiniai (II dalis). T. Lekavičiaus nuotrauka

Fig. 12. Findings discovered during research in 2016 (Part II). Photo by T. Lekavičius.

Išvados

2023 m. tyrimų metu aptikti III a. datuojami kapai ir 2016 m. surasto kremuoto kapo ^{14}C tyrimų rezultatai leido susidaryti platesnį vaizdą ir patvirtinti iki šiol tik iš nuotrupų žinomas žinias apie šio laikotarpio plokštinių kapinyną, buvusį Vilkijos miesto dalyje aplink Vydūno al. 12–26 ir 13–23 teritorijas (13 pav.). Vertinant dabartinį Nemuno upės vingį ir tai, kad pakrantėje taip pat buvo aptikta šio laikotarpio radinių, galima daryti išvadą, kad dalis šio kapinyno buvo nuplauta upės srovės. Kita dalis suardyta statant pastatus ir tiesiant kelius, tačiau vis vien išlieka galimybė rasti ir daugiau šio laikotarpio palaidojimų. Identiška medžiaga būdinga ir kitiems šio laikotarpio kapinynams šiame regione, tokio pat tipo apyrankių aptikta Seredžiaus II ir Veliuonos, Krūvandų kapinynuose (www.lydiniai.lt duomenų bazėje pasiekiami duomenys).

Susisteminta informacija ir iš įvairių muziejų surinkti radiniai leidžia susidaryti vaizdą, kad kapinynas datuojamas III–VI a., kai nuo griautinio laidojimo tradicijos pereinama prie deginimo tradicijos. Remiantis A. Tautavičiumi (Tautavičius, 1997, p. 58–64) ir M. Michelbertu (Michelbertas, 1986, p. 44–54), šis kapinynas priklauso Aukštaičių (Vidurio Lietuvos) plokštinių kapinynų grupei, taip pat patvirtinami duomenys, kad šioje kapinynų grupėje V–VI a. pradeda plisti deginimo paprotys.

Reikėtų pažymėti, kad M. Michelberto surinkti duomenys ir informacija apie aptiktą II tipo apyrankių datavimą (Michelbertas, 1986, p. 142) taip pat sutapo su 2023 m. atliktų tyrimų duomenimis.



13 pav. Kapinyno situacinis planas. 1 – 2016 ir 2023 m. aptiktų kapų vietos; 2 – spėjama kapinyno teritorija

Fig. 13. Situational plan of the cemetery. 1 – places of discovered graves in 2016 and 2023; 2 – the supposed area of the cemetery.

Literatūra

- Budvydas U. 2002. LIETUVOJE RASTŲ LANKINIŲ SEGIŲ LENKTA KOJELE TIPOLOGIJA IR CHRONOLOGIJA. *LIETUVOS ARCHEOLOGIJA*. T. 22, p. 243–274.
- Ivanauskas E. 1992. Vilkijos senamiesčio pietinės dalies tyrinėjimai. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1990–1991 metais*, p. 22–24.
- Ivanauskas E. 1998. Kapinynų ir gyvenviečių žvalgomieji tyrinėjimai Vidurio ir Rytų Lietuvoje. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1996–1997 metais*, p. 452–455.
- Michelbertas M. 1986. *Senasis geležies amžius Lietuvoje*.
- Tautavičius A. 1997. *Vidurinis geležies amžius Lietuvoje (V–IX a.)*.

Šaltiniai

- Bliujienė A. Projektas „I tūkstantmečio po Kr. vario lydinių ir technologinių procesų tyrimai visuomenės socioekonominės raidos kontekste“ (S-MIP-19-50). Prieinama per www.lydiniai.lt
- Kadikinaite J. VILNIAUS UNIVERSITETAS MEDICINOS FAKULTETAS. Antropologinė analizė. Elektroninė versija. Persiųsta 2023-07-26.
- Stankevičiūtė J. Vilkijos (17123) ir senojo miesto vietos (23759) teritorijos Vydūno al. 19, Kauno r. sav., Vilkijos m. 2016 m. detaliųjų archeologinių tyrimų ATASKAITA. Lietuvos istorijos instituto bibliotekos rankraštynas, F1, b. 8392.
- Strazdas A. Kauno rajono Vilkijos I ir II kapinynų 1997 m. žvalgomųjų archeologinių tyrimų ataskaita. Kultūros paveldo centro archyvas, f. 39, b. 164.
- Vilkija. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/vilkija-1/> (žiūrėta:2023-04-26).

Old Iron Age – Middle Iron Age Cemetery in Vilkija, According to the Data of the Archaeological Research Conducted in 2016 and 2023

Justinas Račas, Liudvikas Vasiliauskas, Zenonas Baubonis

Summary

In 2023 in Vilkija (Kaunas district), during the reconstruction of Kaunas Street, archaeological investigations were carried out at the site of the former churchyard beneath the street.

After discovering the southern border of the churchyard, the cultural layer of the city dating from the 17th to 18th centuries, was investigated. Three graves dating from the 3rd century were discovered under this layer. According to the archaeological research conducted back in 2016, it was known that burials from this period were also found 150 m west of the location where the early graves were found.

The findings of the research conducted in 2016 and 2023 served as the foundation for a fresh perspective on burial monuments from this period. The objective was to clarify the dating of this burial ground through interdisciplinary research. All the known artifacts of this period preserved in museums and found in Vilkija, were collected.

Discovered graves dating back to the 3rd century and the results of the 14C research of the cremated grave discovered in 2016, as well as previously discovered finds from this period, enabled a more comprehensive validation of the existing knowledge, which until then was only partially understood from fragments. This pertains specifically to the flat burial ground of this period, located in the part of Vilkija town around Vydūno al. areas 12–26 and 13–23. Considering the current bend of the Nemunas river and the discovery of the artifacts from this period along the coast, it can be concluded that part of this burial ground was washed away by the river's current. Another portion was destroyed during the construction of buildings and roads, but there remains the possibility of finding more burials from this period in the specified area.

Systematized information and finds collected from various museums provide insights suggesting that the cemetery dates back to the 3rd–6th centuries, marking a transition from the tradition of skeleton burial to cremation. The cemetery belongs to the group of Aukštaičiai (Central Lithuania) flat cemeteries, with bracelets of the same type found in the Seredžius II, Veliuona, and Kruvandai cemeteries. The data also confirms that in this group of cemeteries, the practice of cremation began to spread during the 5th–6th centuries.

1 priedas

Vilkijoje aptiktų senuoju ir viduriniu geležies amžiumi datuojamų radinių inventorinė lentelė

Eil. Nr.	Dirbinys	Medžiaga	Aprašymas	Datavimas	Muziejus, kuriame saugomi radiniai	Muziejinis numeris
1	Juostinė apyrankė	Bronza ¹	Trikampio pjūvio, siaurėjančiais galais. Dydis 5 × 5,5 cm, plotis 1 cm	III a.–IV a. vidurys	Aptikta 2023 m., kape Nr. 181 (kairė ranka). Bus perduota į Vytauto Didžiojo karo muziejų	K181kr*
2	Juostinė apyrankė	Bronza ¹	Trikampio pjūvio, siaurėjančiais galais. Dydis 5 × 5,5 cm, plotis 1 cm	III a.–IV a. vidurys	Aptikta 2023 m., kape Nr. 181 (dešinė ranka). Bus perduota į Vytauto Didžiojo karo muziejų	K181dr*
3	Apvara	Kaulas	Plokščia, 0,8 × 1,5 cm dydžio	III–IV a.	Aptikta 2023 m., bus perduota į Vytauto Didžiojo karo muziejų	K181*
4	Lankinė segė	Vario lydinys	Žieduotoji. Trikampio pjūvio lankelis. Puošta 4 poromis žiedelių. Spiralė nulūžusi, smeigtukas neišlikęs. Ilgis 7,9 cm, lankelio plotis 0,75 cm, storis 0,5 cm	V a. I pusė	Vytauto Didžiojo karo muziejus	AR 720/1
5	Juostinė apyrankė	Žalvaris ¹	Siaurėjančiais galais. Pjūvis pusapvalis, išorinis paviršius puoštas brūkšniais, kurie sudaro geometrinį raštą. Dydis 6,8 × 4,7 cm, plotis 0,75 cm, storis 0,2 cm	III–IV a.	Vytauto Didžiojo karo muziejus	AR 720/2
6	Žalvarinis žvangutis	Vario lydinys	Ilgis 4,3 cm, storis 2,5 cm, ataugos plotis 0,9 cm	VIII–XVII a.	Vytauto Didžiojo karo muziejus	AR 720/3
7	Antkaklė	Vario lydinys	Antkaklės kūginiais galais galas. 3,7 cm ilgio fragmentas	III–V a.	Vytauto Didžiojo karo muziejus	AR 720/4
8	Juostinė apyrankė	Bronza ¹	2? trikampio pjūvio apyrankių fragmentai. Siaurėjančiais galais. Plotis 1 cm, storis 0,15 cm	III–IV a.	Vytauto Didžiojo karo muziejus	AR 720/5
9	Juostinė apyrankė	Bronza ¹	Keturkampio pjūvio, siaurėjančiais galais. Paviršius prie briaunų papuoštas taškų linijomis. Apyrankės dydis 5 cm, juostos plotis 0,75 cm	III–IV a.	Vytauto Didžiojo karo muziejus	AR 964/1
10	Grandinėlė	Vario lydinys	Grandelės trikampio pjūvio. 0,5 cm skersmens	III–VI a.	Vytauto Didžiojo karo muziejus	AR 964/2
11	Juostinė apyrankė	Žalvaris ²	Trikampio pjūvio, suapvalintais galais. Dydis 3,9 × 4,9 cm, plotis 0,7 cm	III a.	Lietuvos nacionalinis muziejus	AR 787:2
12	Juostinė apyrankė	Cinkinė bronzos ²	Trikampio pjūvio lankeliu, siaurėjančiais galais. Fragmentas, 0,7 cm pločio	III a.	Lietuvos nacionalinis muziejus	AR 787:3
13	Juostinė apyrankė	Švininė bronzos / cinkinė bronzos ²	Trikampio pjūvio lankeliu, siaurėjančiais galais. Dydis 4,4 × 5,4 cm, 0,8 cm pločio	III a.–IV a. vidurys	Lietuvos nacionalinis muziejus	AR 787:5
14	Juostinė apyrankė	Švininė bronzos ²	Trikampio pjūvio, siaurėjančiais galais. Dydis 5,8 × 5,5 cm, plotis 0,8 cm	III a.–IV a. vidurys	Lietuvos nacionalinis muziejus	AR 787:6
15	Juostinė apyrankė	Švininė bronzos ²	Trikampio pjūvio lankeliu, siaurėjančiais galais. Fragmentas, 0,9 cm pločio	III a.–IV a. vidurys	Lietuvos nacionalinis muziejus	AR 787:8
16	Lankinė segė	Cinkinė bronzos ²	Akinė, prūsų serijos, A61 tipas. Ilgis 7,4 cm, kojelės plotis 1,9 cm	I a. II pusė–II a.	Lietuvos nacionalinis muziejus	AR 787:13
17	Kirvis	Geležis	Įmovinis. Ilgis 22,5 cm; ašmenų plotis 7,3 cm; įmovos skersmuo 3,8 cm	I–IX a.	Lietuvos nacionalinis muziejus	AR 828/17
18	Ietigalis	Geležis	Įmovinis. Ilgis 40 cm; ašmenų ilgis 31 cm; ašmenų plotis 3,4 cm	III–VIII a.	Lietuvos nacionalinis muziejus	AR 829/16

Eil. Nr.	Dirbinys	Medžiaga	Aprašymas	Datavimas	Muziejus, kuriame saugomi radiniai	Muziejinis numeris
19	Kovos peilis	Geležis	Trikampio skerspjuvio. Ilgis apie 30 cm	II–X a.	Lietuvos nacionalinis muziejus	AR 829/16
20	Peilis	Geležis	Trikampio skerspjuvio. Ilgis 16,6 cm; ašmenų ilgis 12,2 cm; plotis 2,6 cm	II–X a.	Lietuvos nacionalinis muziejus	AR 830/16
21	Diržo sagtis	Geležis, vario lydinys	Geležinė stačiakampė (?) diržo sagtis su vario lydinio apkalėliu, skirtu pritvirtinti prie diržo. Apkalėlis sudarytas iš dviejų plokštelių: viršutinės ir apatinės, netaisyklingo trikampio formos. Plokštelės sujungtos vario lydinio kniede	III–VI a.	Lietuvos nacionalinis muziejus	AR 831/16
22	Smeigtuko dalis	Geležis	Sulūžęs į dvi dalis. Strypelis su kilpele. Ilgis 7,2 cm; kilpelės skersmuo 1,5 cm	II a.	Lietuvos nacionalinis muziejus	AR 832/16
23	Segė	Vario lydinys	Lankinė lenkta profiliuota kojele segė. Sulūžusi į penkias dalis. Įvijos ašis geležinė, o likusios dalys vario lydinio. Ašis apvyniota vario lydinio viela, lankelis aštuonkampio pjūvio, adata apvalaus skerspjuvio vario lydinio, liemenėlis masyvus, daugiakampio pjūvio. Kojelė platesnė už liemenėlį, puošta trimis laipteliais, tarp laiptelių esančių plokštelių šonai išsklembti. Įvijos galai puošti dvigubais žiedais. Vario lydinio viela 10,6 cm ilgio; lankelis 7,1 cm ilgio; adata 6,5 cm ilgio; liemenėlio skerspjuvis 0,8 cm, ilgis 5,2 cm; kojelės ilgis 3,8 cm, plotis 1,2 cm	V a. I pusė–VI a. (I tipas, 3 potipis pagal U. Budvydą (Lietuvos archeologija, t. 22, 2002 m., p. 43–274))	Lietuvos nacionalinis muziejus	AR 833/16, LA 209/16
24	Karolis	Gintaras	Gintarinis dvigubo nupjauto kūgio formos karolis. Skersmuo 1,2 cm; aukštis 0,7 cm; angos skersmuo 0,3 cm	I tūkstm. vid.–X a.	Lietuvos nacionalinis muziejus	AR 834/16
25	Žiedas	Vario lydinys	Vario lydinio žiedas su praplatinta vidurine įvija. Viela pusapvalio skerspjuvio. Skersmuo 2,2 cm	V–X a.	Lietuvos nacionalinis muziejus	AR 835/16
26	Žiedas	Vario lydinys	Vario lydinio įvijinis žiedas su praplatinta vidurine įvija, dekoruota taškeliais. Viela pusapvalio skerspjuvio. Skersmuo 2,2 cm	V–X a.	Lietuvos nacionalinis muziejus	AR 835/16
27	Žiedas	Vario lydinys	Vario lydinio įvijinis žiedas su praplatinta vidurine įvija. Viela pusapvalio skerspjuvio. Skersmuo 2,2 cm	V–X a.	Lietuvos nacionalinis muziejus	AR 836/16
28	Žiedas	Vario lydinys	Vario lydinio įvijinis žiedas su praplatinta vidurine įvija. Viela pusapvalio skerspjuvio. Skersmuo 2,4 cm	V–X a.	Lietuvos nacionalinis muziejus	AR 835/16
29	Karoliai	Gintaras, alavas	Kaklo apvara sudaryta iš 31 vnt. gintarinio karolio ir 14 (?) alavo karolių. Pastarieji labai prastai išlikę, sutrupėję, todėl jų skaičius gali būti nustatytas ir netiksliai. Atrodo, jie buvę nupjauto kūgio formos. Gintariniai netaisyklingo nupjauto dvigubo kūgio formos. Vienas didesnis. Alavo karoliai ~ 6 mm aukščio; apačioje 8 mm, viršuje 5 mm skersmens; gintariniai karoliai 4–6 mm aukščio, 9–13 mm skersmens; vienas gintarinis karolis 8 mm aukščio ir 15 mm skersmens	I tūkstm. vid.–VI a.	Lietuvos nacionalinis muziejus	AR 837/16

* Aptikta 2023 m., kape Nr. 181.

¹ 2023 m. atlikti XRF tyrimai.

² I–XIV a. radinių iš vario lydinų archeometrinių duomenų bazės informacija (www.lydiniai.lt).

2 priedas

Juostinių apyrankių rentgeno fluorescencinės spektrometrinės analizės duomenys

Eil. Nr. (pagal radinių sąrašą, 1 priedas)	Muziejinis radinio Nr.	Cheminis elementas ir jo procentinė išraiška lydinyje										
		Cu %	Zn %	Sn %	Pb %	Fe %	Ni %	Ag %	Sb %	Bi %	Mn %	Cd %
1.1 ¹	K181kr ²	81,209	3,832	7,002	5,712	1,594	0	0,12	0	0	0	0
1.2		51,14	5,72	20,3	17,16	4,24	0	0,28	0,75	0	0	0
2.1	K181dr ²	77,26	4,29	7,61	8,43	1,69	0	0,125	0,33	0	0	0
2.2		59,59	4,99	12,96	18,37	3,08	0	0,16	0,44	0	0	0
4.1	AR 720/1	89,23	10,15	0	0,05	0,1	0,07	0,15	0	0	0	0
4.2		88,3	11,24	0	0,05	0,08	0,08	0,14	0	0	0	0
8.1	AR 720/5	83	13,07	2,85	0,78	0,13	0,06	0	0,06	0	0	0
8.2		78,79	2,7	16,16	0,8	0,55	0,46	0,27	0,14	0	0	0
9.1	AR 964/1	77,94	7,84	4,05	8,85	0,63	0,03	0	0,2	0,1	0	0
9.2		71,37	9,39	5,82	11,6	0,39	0	0,14	0,25	0,19	0	0
11.1	AR 787:2	87,98	7,19	1,67	1,79	1,05	0,03	< LOD	0,25	< LOD	< LOD	< LOD
11.2		88,07	7,17	1,7	1,75	1,05	0,03	< LOD	0,24	< LOD	< LOD	< LOD
12.1	AR 787:3	81,51	3,68	4,2	7,31	2,99	0,03	< LOD	0,19	< LOD	0,021	< LOD
12.2		81,52	3,64	4,23	7,29	3,02	0,03	< LOD	0,19	< LOD	0,023	< LOD
13.1	AR 787:5	65,19	3,02	8,83	15,41	6,78	0,06	< LOD	0,33	< LOD	0,097	< LOD
13.2		65,3	3,04	8,81	15,36	6,78	0,06	< LOD	0,35	< LOD	0,086	< LOD
14.1	AR 787:6	69,17	3,64	12,43	13,01	1	0,12	< LOD	0,32	< LOD	< LOD	0,02
14.2		69,13	3,67	12,41	13,05	1,01	0,11	< LOD	0,31	< LOD	< LOD	< LOD
16.1	AR 787:8	54,84	1,58	13,64	28,1	1,3	0,07	< LOD	0,24	0,1	< LOD	< LOD
16.2		54,75	1,61	13,64	28,05	1,35	0,06	< LOD	0,24	0,11	< LOD	0,02

¹ Skaičius po taško nurodo radinio XRF tyrimų kiekį.

² Aptikta 2023 m., kape Nr. 181.

< LOD – skaitinė elemento vertė mažesnė nei analizės metodo teikiama apatinė aptikimo riba.

Tyrimų rezultatai nenormalizuoti.

Rentgeno fluorescencijos spektrometrijos (XRF) tyrimai atlikti nešiojamuoju „Niton XL2-980 PLUS“ spektrometru.

Tyrimus atliko UAB „Ntyrimai“, K. Donelaičio g. 62, Kaunas.